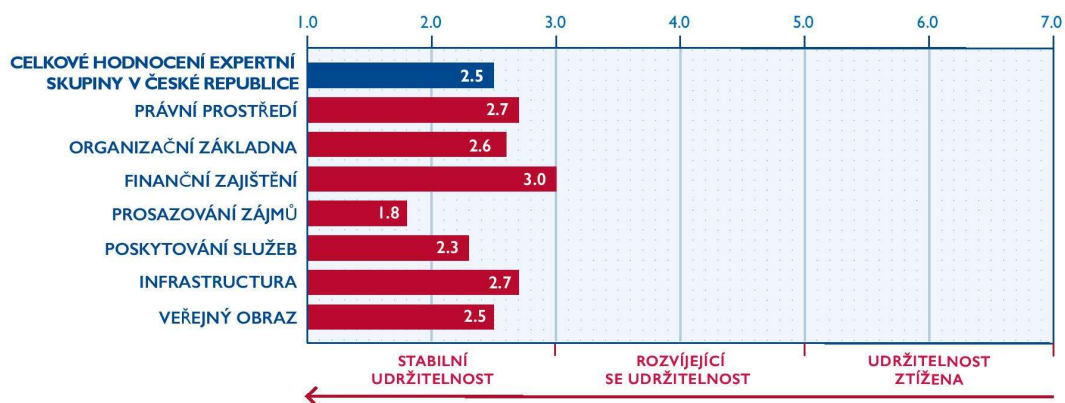

CELKOVÉ HODNOCENÍ EXPERTNÍ SKUPINY: 2.5

Život v České republice i v roce 2021 silně ovlivňovala pandemie covid-19. Od začátku roku až do konce jara platila přísná nařízení, která měla omezit další šíření viru. Byly uzavírány školy a úřady, omezováno cestování mezi okresy i společenská setkání a platila povinnost nosit respirátory. Většina těchto opatření byla zrušena v červnu, kdy počet případů onemocnění výrazně poklesl. Situace se však opět zhoršila začátkem podzimu, což vedlo k opětovnému zavedení restrikcí, které v různé míře trvaly až do jara 2022.

Organizace občanské společnosti (OOS) nadále pomáhaly krizi zvládat, přičemž mohly uplatnit zkušenosti získané v roce 2020. OOS se také aktivně zapojily do pomoci obětem tornáda, které počátkem léta 2021 poničilo několik jihomoravských obcí. Omezení spojená s pandemií se však citelně dotýkala i jejich činností. Po většinu roku nemohly pořádat akce pro veřejnost a musely omezit provoz služeb, ve kterých dochází k setkávání většího počtu lidí, jako jsou restaurace nebo divadla. Tyto služby jsou přitom pro řadu z nich důležitým zdrojem příjmů. Většina OOS se ovšem nakonec dokázala s těmito problémy vypořádat a občanský sektor tak opět prokázal svoji odolnost.

Pandemie způsobila hromadné zavírání podniků a zastavení hospodářského růstu. Vláda sice vydala velké množství prostředků na zvyšování důchodů, platů státních zaměstnanců a na dotační i kompenzační programy pro různé subjekty včetně OOS, to však vedlo k výraznému navýšení státního dluhu. Začátkem října proběhly volby do Poslanecké sněmovny, na jejichž základě byla vytvořena nová vládní koalice. Současně začala energetická krize, která vedla k prudkému zdražování elektřiny, plynu i tepla a ke krachu některých dodavatelů energií. Započal též prudký růst inflace. Nová vláda, která se původně zavázala zastavit navýšování státního dluhu, byla nucena tyto problémy urychleně řešit.

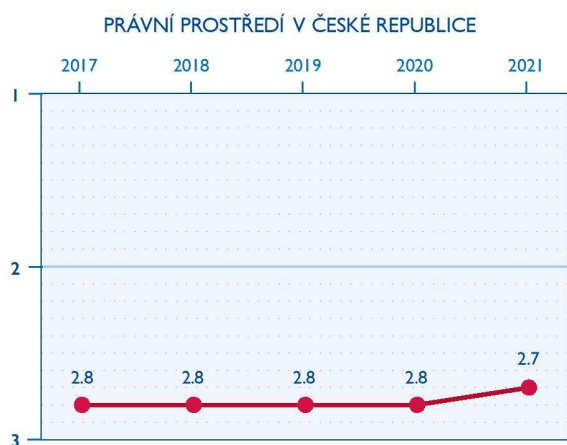
Udržitelnost OOS se v roce 2021 mírně zlepšila díky pozitivnímu vývoji v oblastech právního prostředí, finančního zajištění a veřejného obrazu. Pozitivní změnou v právním prostředí bylo uzákonění vyšších daňových benefitů pro dárce. Mírné zlepšení v oblasti finančního zajištění sektoru bylo dáno navýšením dotačních prostředků z veřejných zdrojů i zvýšením úsilím OOS v oblasti fundraisingu. V roce 2021 se mírně zlepšilo též skóre v oblasti Veřejný obraz. K drobnějším pozitivním změnám zde docházelo už v několika minulých letech, nebyly však dostatečné ke změně bodového hodnocení. Aktuální zlepšení je třeba nahlížet jako kumulativní. Mezi pozitivní skutečnosti lze řadit postupné zvyšování zájmu médií o činnost OOS. Na druhou stranu však některá média i nadále šířila dezinformace o OOS a jejich práci. Hodnocení v ostatních oblastech zůstalo beze změny. Omezení související s pandemií přinutila některé OOS přijmout strategická rozhodnutí týkající se rozsahu nebo zaměření jejich činností. Výhodu přitom měly organizace s kvalitně nastavenými rozhodovacími procesy, funkčním managementem a správnými orgány. OOS realizovaly v roce 2021 několik advokačních (lobbingových) kampaní. Pokračovalo úsilí o změnu zákona o veřejných sbírkách, podařilo se prosadit definici pacientské organizace nebo přísnější pravidla pro chovy zvířat. OOS se mohly opřít o existující sektorovou infrastrukturu, ať už šlo o nabídku právních služeb,

odborných konzultací nebo vzdělávání. Při prosazování zájmů občanského sektoru se ukázal význam sdružování se OOS v asociacích, formálních i neformálních iniciativách.

Podle údajů Českého statistického úřadu bylo na konci roku 2021 v České republice registrováno 132 566 OOS, což představuje mírný pokles oproti konci roku 2020 (135 465 registrovaných OOS). Tento počet zahrnoval 121 938 spolků (včetně pobočných spolků), 4 004 evidovaných právnických osob (tj. církevních organizací), 2 464 obecně prospěšných společností, 2 230 nadačních fondů, 1 386 ústavů a 544 nadací. Pro větší transparentnost sektoru začalo Ministerstvo spravedlnosti ve veřejném rejstříku označovat neaktivní spolky. Jedná se o spolky, které do rejstříku dlouhodobě nekládají zákonem požadované informace a dokumenty, původně jich bylo až 40 000. Pokles celkového počtu OOS je pravděpodobně dán tím, že některé spolky označené jako neaktivní přistoupily ke své likvidaci.

Pojmy organizace občanské společnosti, veřejně prospěšná organizace a nezisková organizace se v českém prostředí významově překrývají.

PRÁVNÍ PROSTŘEDÍ: 2.7

V roce 2021 se právní prostředí pro působení OOS mírně zlepšilo. Pozitivní změnu přinesla legislativa umožňující vyšší daňové zvýhodnění dárců.

Česká republika má dostatečný právní rámec pro registraci a fungování OOS. Existuje zde několik právních forem pro OOS. Zákonná pravidla upravující činnost spolků jsou mírnější, zatímco předpisy pro nadace a organizace poskytující služby jsou náročnější. Většina OOS se registruje u soudů, pouze pro církevní organizace je registračním místem ministerstvo kultury. Proces registrace je jednoduchý a obvykle rychlý. Náklady s ním spojené jsou nulové nebo jen minimální. Složitější pro OOS je, pokud chtějí získat oprávnění k zajišťování odborných služeb např. v sociální nebo zdravotní oblasti. Poskytování takových služeb je

upraveno zvláštními předpisy. Pro vznik neregistrovaných organizací a neformálních iniciativ neexistují žádná omezení, nemohou však uzavírat smlouvy, žádat o dotace, pořádat veřejné sbírky ani jinak vystupovat jako právnické osoby.

Úřady důsledně nevymáhají dodržování zákonných povinností, které OOS mají vůči veřejným rejstříkům (registračním místům). Sankce za jejich nerespektování jsou omezené nebo neexistují. Mnoho OOS této skutečnosti zneužívá a tyto povinnosti nedodrжуje. Největší administrativní zátěží jsou pro OOS účetní předpisy, které na ně kladou větší nároky než na komerční subjekty. Také pravidla pro konání veřejných sbírek jsou příliš složitá a zastaralá.

Od roku 2021 jsou OOS povinny zapisovat údaje do Evidence skutečných majitelů. Většina informací by se do tohoto rejstříku měla propisovat automaticky z jiných zdrojů, systém však není navržen tak, aby dokázal zohlednit všechna specifika OOS a bude ještě nutné ho doladit.

Spektrum činností, kterým se OOS mohou věnovat, omezují zákony jen minimálně. OOS nelze zakládat například za účelem organizování ozbrojených skupin, které by nahrazovaly činnost bezpečnostních složek státu. Úřady nekladou překážky OOS, které vykonávají svou činnost v rámci zákona. OOS mohou být zrušeny pouze v případě, že šíří extremistické ideologie, vyzývají k násilí apod. Takové případy, které jsou poměrně vzácné, vyžadují rozhodnutí soudu a soudy jsou v tomto ohledu velmi zdrženlivé. Některé OOS si sice stěžují na obtěžování ze strany úřadů, ale tyto případy jsou obvykle založeny na osobních sporech a nepředstavují systémový problém. Svoboda projevu je v České republice zaručena. OOS se vyjadřují veřejně a často jsou velmi kritické vůči vládě. Mají, stejně jako ostatní právnické osoby, právo napadnout úřední rozhodnutí u soudu. Tuto možnost však využívají jen zřídka kvůli vysokým nákladům a délce soudního řízení.

Protipandemická opatření omezovala možnosti setkávání, což komplikovalo zejména činnost členských organizací (spolků). Omezeny byly také možnosti pořádání veřejných protestů a demonstrací, jednalo se však pouze o výjimečnou situaci související s pandemií covid-19.

OOS jsou za určitých podmínek osvobozeny od daně z příjmů. Zdanění nepodléhají dotace, granty ani dary. Soukromí dárci si mohou snížit základ pro výpočet daně z příjmů o výši darů na veřejně prospěšné účely. V roce 2020 byl v reakci na pandemii novelizován zákon o dani z příjmu. Pro zdaňovací období 2020 a 2021 byla touto změnou výšena hranice, do které si mohou soukromí dárci snižovat základ pro výpočet daně o darované prostředky. Místo původních 10 % pro právnické osoby a 15 % pro fyzické osoby byla maximální výše odpočtu stanovena shodně na 30 %. S nástupem nové vlády na konci roku 2021 byla zahájena jednání o možnosti dalšího prodloužení této úpravy.

OOS mohou přijímat finanční prostředky ze zahraničí a provádět fundraisingové aktivity. Zároveň mohou zpoplatňovat své služby a produkty. Podnikání by však měly provozovat pouze jako vedlejší činnost a příjmy z něj využívat k pokrývání nákladů v hlavní (veřejně prospěšné) činnosti. OOS se mohou ucházet o státní zakázky a zakázky od místních samospráv. Novela zákona o veřejných zakázkách z roku 2020 počítá se zohledňováním sociálních a environmentálních dopadů, čímž otevírá více příležitostí pro nabídky OOS. Ačkoli tato nová pravidla vstoupila v platnost už v lednu 2021, pandemie covid-19 jejich využívání zpomalila. Do budoucna však mohou veřejné zakázky pro OOS představovat zajímavou příležitost.

OOS mohou využívat služby několika právníků, kteří se na tuto oblast specializují. Právní služby jsou dostupné v hlavním městě i v regionech. Dále existují též on-line právní poradny provozované některými střešními organizacemi, které poskytují poměrně spolehlivé odpovědi na nejčastější právní otázky spojené s fungováním OOS.

ORGANIZAČNÍ ZÁKLADNA: 2.6

Organizační základna sektoru organizací občanské společnosti se v roce 2021 výrazněji nezměnila.

Úsilí OOS na poli budování organizační základny bylo silně ovlivněno pandemií covid-19 a protipandemickými opatřeními. Po většinu roku byly omezeny možnosti osobních kontaktů OOS s jejich podporovateli a dárci. OOS tomu do jisté míry čelily větší aktivitou na sociálních sítích. Omezení se však citelně dotkla zejména organizací se staršími členy a příznivci, které bylo obtížnější oslovovat on-line formou.

OOS musí při registraci uvádět svůj účel, jen zlomek z nich má však jasně definované poslání. Pouze malá část OOS strategicky plánuje. Strategickému plánování se věnují především větší a více profesionalizované organizace. Kvůli pandemii covid-19 musely OOS své plány většinou revidovat a přizpůsobovat aktuální situaci.

Většina OOS měří úspěšnost své práce jen velmi jednoduchými způsoby, například pouze tím, že aktivita proběhla. V některých případech vyhodnocují OOS dopady svých činností pomocí oborových standardů (například environmentální OOS používají standardy vypracované Ministerstvem životního prostředí).

Struktura správních orgánů a řízení se liší dle jednotlivých právních forem OOS. Pouze minimum závazných požadavků stanoví zákony pro spolky. Jedná se o členské organizace, u kterých se předpokládá, že si své vnitřní poměry upravují převážně samostatně. Přísnější regulace existuje pro nadace, nadační fondy a právní formy určené zejména k poskytování veřejně prospěšných služeb (obecně prospěšné společnosti, ústavy, evidované právnické osoby), kterým zákon ukládá povinnost zřizovat správní, případně i dozorčí rady. V praxi však tyto orgány často existují pouze formálně, přičemž celé břemeno provozu i správy těchto organizací leží na ředitelích a managementu.

Organizační strukturu by OOS měly mít popsány ve svých zakládacích a statutárních dokumentech. Pro řízení provozu si dále zpracovávají interní směrnice, jejichž rozsah a podoba závisí na typu činnosti, kterými se organizace zabývá. Kvalita těchto směrnic je však často nízká.

Během pandemie covid-19 musely orgány a management OOS přijímat řadu rozhodnutí, kterými reagovaly na nečekané finanční i další problémy. Funkční organizační struktura OOS se tak v této době ukázala jako obzvláště důležitá. Běžnějším se stalo rozhodování i hlasování on-line formou, které v mnoha ohledech umožnilo efektivnější řízení. Mnoho OOS tuto možnost začlenilo do svých statutárních dokumentů.

Počet osob zaměstnaných v OOS zůstává relativně stabilní. V roce 2019, což je poslední rok, za který jsou údaje k dispozici, bylo v OOS 114 982 přepočtených pracovních míst (přepočet na plné úvazky), což představovalo 2,16% podíl na celkové zaměstnanosti v zemi. Pouze malý počet organizací OOS však má placené zaměstnance. Jedná se především o profesionalizovanější organizace. Lidé v OOS často pracují na částečné pracovní úvazky, které se navíc často mění. Počet zaměstnanců v jednotlivých OOS je totiž často závislý na realizovaných projektech, které jsou časově omezené. Udržet si kvalifikované zaměstnance bylo během pandemie covid-19 obtížné i pro komerční subjekty, natož pro OOS, které nemohou konkurovat výší mezd. Schopnost organizací občanské společnosti udržet si zaměstnance byla paradoxně negativně ovlivněna též zvýšením minimální mzdy, k němuž došlo v lednu 2021. OOS si často nemohly tyto vyšší mzdy dovolit a přijímat nové zaměstnance. Menší OOS obvykle zadávají řadu činností externím dodavatelům. Typicky se jedná o vedení účetnictví a mzdové agendy, právní služby, správu informačních technologií nebo PR služby.

OOS se snaží podporovat profesní rozvoj svých zaměstnanců, ale v roce 2021 měly méně prostředků na vzdělávací aktivity. V souvislosti s probíhající pandemií covid-19 se školení zaměstnanců z velké části přesunulo do online prostoru. OOS se i v jiných oblastech musely naučit používat nové nástroje a přístupy, včetně častější práce z domova. Na kvalitu odváděné práce to však nemělo žádný zjevný vliv.

OOS do své práce pravidelně zapojují dobrovolníky. V roce 2019 byl objem dobrovolnické práce vyčíslen na 57,7 milionu odpracovaných hodin. Předběžné údaje však naznačují, že v roce 2020 se tento objem v důsledku pandemie covid-19 snížil přibližně o 20 %. Podle údajů Českého statistického úřadu z roku 2019 pracovalo pro OOS přes 40 % dobrovolníků pravidelně, přibližně 48 % nepravidelně a asi 10 % se zapojilo pouze jednou. Předpokládá se, že v roce 2021 se jednorázové dobrovolnictví zvýšilo, protože mnoho lidí se zapojilo do pomoci regionům postiženým tornádem. Pokud jde o druh práce, kterou dobrovolníci vykonávali, tak 48 % byly administrativní práce, 21 % řídicí a jiné odborné práce a přibližně 30 % dobrovolníků vykonávalo nekvalifikované a pomocné práce. Přejít na dobrovolníky na pracovní pozice je v OOS běžný.

Přístup OOS k technologiím se v roce 2021 nezměnil. OOS většinou používají starší, ale funkční vybavení. Zaměstnanci, kteří pracují z domova, často používají své vlastní vybavení. OOS mohou získat kancelářský software za zvýhodněné ceny. V České republice již řadu let funguje program TechSoup a své produkty nabízejí pro OOS za zvýhodněné ceny i velké společnosti, jako je Microsoft a Google. Internet je široce dostupný a OOS využívají sociální média i další aplikace, které umožňují komunikaci. OOS se také musely naučit používat software a vybavení pro online konference.

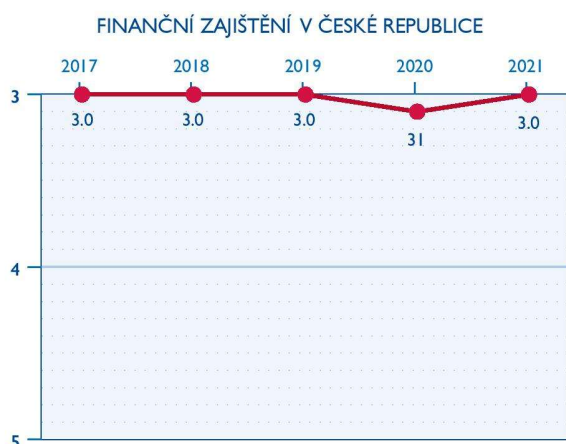
Mezi jednotlivými organizacemi OOS existují značné rozdíly v přístupu ke kybernetické a informační bezpečnosti. Většina OOS se tímto tématem příliš nezabývá. Množí se však případy OOS, které se staly terčem útoků (např. Pferda, z.ú.). Asociace veřejně prospěšných organizací ČR (AVPO ČR) zahrnuje kybernetickou a informační bezpečnost do hodnocení, kterým procházejí zájemci o značku Proověřená veřejně prospěšná organizace (značku spolehlivosti). Tato značka je zárukou pro dárcy, že organizace naplňuje své poslání a řádně hospodaří s finančními prostředky. Konzultace v oblasti kybernetické a informační bezpečnosti poskytuje také Národní agentura pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB).

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ: 3.0

Finanční zajištění občanského sektoru se v roce 2021 mírně zlepšilo. Narostl objem dotací z veřejných zdrojů a OOS také zvýšily své úsilí v oblasti fundraisingu.

OOS se stále více snaží diverzifikovat své zdroje. Míra jejich úspěšnosti v tomto směru se však liší. Organizace s nákladnou činností, jako je poskytování sociálních nebo zdravotních služeb, nemohou z jiných zdrojů reálně

zvýšení na 33,2 miliardy Kč (1,37 miliardy USD). V těchto částkách jsou zahrnuty i dotace z fondů EU v každoroční výši zhruba 6 miliard Kč. OOS získávají určité finanční prostředky také realizací veřejných zakázek, stále se však nejedná o významnější zdroj financování.

Podpora od firemních dárců již několik let po sobě mírně klesá (v roce 2017 získaly OOS na firemních darech 6,5 miliardy Kč, tedy téměř 268 milionů USD). Větší firmy stále častěji samy realizují veřejně prospěšné projekty v rámci svých aktivit společenské odpovědnosti (CSR). Často se jedná o ekologické projekty, jako je například výsadba stromů. Na druhé straně malé a střední podniky projevují zvýšený zájem o podporu OOS.

Zahraniční dárci nejsou významným zdrojem financování OOS, jejich podpora představuje jen asi 1 % ze všech zdrojů, které do tohoto sektoru plynou. Ačkoli je veřejně k dispozici jen málo údajů o zahraničním financování, většina těchto prostředků patrně pochází od mezinárodních agentur a velvyslanectví jednotlivých zemí. Jedná se zejména o podporu humanitárních projektů a lidskoprávních organizací. Prostředky z fondů EU jsou počítány spíše do domácích zdrojů, neboť jsou spolufinancovány státním rozpočtem České republiky.

Na většinu OOS, které získávají finanční prostředky od dárců, dopadla protipandemická opatření, která znemožňovala pořádání veřejných akcí. Mnoho OOS se proto orientovalo na on-line fundraising. Nejpoužívanějším dárcovským portálem byl portál Darujme.cz, ale i další podobné portály (DarujSprávně.cz, Znesnáze 21) zaznamenaly nárůst objemu darovaných prostředků. Dlouhodobé pravidelné dárcovství roste pomalu ale stabilně. Častější jsou však jednorázové dary, jejichž množství vždy dramaticky naroste, když se vyskytne konkrétní akutní potřeba. V roce 2021 bylo takovou událostí tornádo, které zničilo několik obcí na jižní Moravě.

OOS mohou získávat prostředky jak z hlavní, tak z vedlejší hospodářské činnosti, přičemž příjmy z vedlejších činností nabývají dlouhodobě na významu. V roce 2019 tvořily příjmy z prodeje zboží a služeb v tržních cenách 9,5 mld. Kč (přibližně 391 mil. USD) celkového financování OOS, z toho 0,1 % pocházelo z pronájmu nemovitostí. OOS stále častěji nabízejí produkty vysoké kvality a jejich příznivci za ně rádi zaplatí více než za srovnatelné produkty bez charitativní přidané hodnoty. Příjmy z vlastních ekonomických činností jako jsou vstupné nebo provoz kaváren a obchodů však byly v roce 2021 značně omezeny v důsledku protipandemických opatření, která znemožňovala přímý kontakt OOS s jejich příznivci a dárci.

Organizace občanské společnosti jen zřídka získávají veřejné zakázky. To by se však mohlo v příštích letech změnit díky plánovaným legislativním změnám. Členské organizace vybírají členské příspěvky, které tvoří podstatnou část jejich příjmů.

Větší organizace mají zpravidla profesionální systémy finančního řízení a zaměstnávají finanční manažery, zatímco v menších organizacích finanční řízení často zajišťují ředitelé nebo jsou tyto agendy svěřeny externím subjektům. OOS obvykle provádějí finanční audity pouze tehdy, pokud to vyžaduje zákon nebo dárci.

kompenzovat výpadky veřejných dotací. Omezená diverzifikace zdrojů znamená, že OOS obvykle nejsou schopny vytvářet finanční rezervy.

OOS získávají finanční prostředky z veřejných i soukromých zdrojů. Část svých nákladů pokrývají také příjmy z prodeje svých produktů a služeb. Podle nejnovějších údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ) získaly v roce 2019 OOS 6,2 miliardy Kč (přibližně 255,4 milionu USD) od firemních dárců, 4,6 miliardy Kč (189,5 milionu USD) od individuálních dárců a 3,8 miliardy Kč (156,5 milionu USD) z členských příspěvků. Největší podíl na financování sektoru však měly veřejné zdroje. V roce 2019 dosáhl objem dotací pro OOS z veřejných zdrojů částky 30,2 miliardy Kč (přibližně 1,2 miliardy USD). V roce 2020 došlo podle předběžných údajů ke

PROSAZOVÁNÍ ZÁJMŮ: 1.8

Bodové hodnocení zůstalo v této kapitole na stejné úrovni jako v předchozím roce.

Část OOS se podílí na tvorbě politik a strategických dokumentů. Spolupráce probíhá jak formálně - prostřednictvím poradních a pracovních orgánů - tak neformálně. Zástupce OOS a jednotlivých ministerstev i dalších centrálních úřadů sdružuje Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, která je poradním orgánem vlády a předsedá jí přímo předseda vlády. OOS mají také možnost zapojovat se do připomínkových řízení v procesu přípravy nové legislativy. Zapojení OOS upravuje řada dokumentů, které sice obvykle nemají váhu zákona, ale jsou pro veřejnou správu závazné. Nejdůležitějším z nich je Strategie spolupráce veřejné správy a nevládních organizací na období 2021-2030.

Organizace občanské společnosti však nemají dostatečné kapacity, aby využily všech nabízených možností. Zpravidla se totiž jedná o neplacenou práci, která je náročná na čas i odborné znalosti. V roce 2021 byla připravena Metodika participace nestátních neziskových organizací v poradních a pracovních orgánech a při tvorbě dokumentů státní správy, zatím však nebyly vyčleněny žádné zdroje na její zavedení do praxe. Nová vláda prozatím alespoň deklarovala svůj zájem prohloubit spolupráci s OOS.

Právní předpisy umožňují OOS žádat subjekty veřejné správy o informace, případně podávat stížnosti. Některé úřady nebo například obce komunikují otevřeně, přičemž využívají i sociální média. Vysokou míru transparentnosti prosazuje Česká pirátská strana, jejíž internetové fórum je kompletně přístupné veřejnosti. Celkově však používání sociálních médií a dalších elektronických platforem nemá výraznější dopad na úroveň komunikace mezi OOS a veřejnou správou.

OOS běžně zakládají formální i neformální koalice a iniciativy s cílem prosazovat určité myšlenky a změny. Příkladem mohou být Rekonstrukce státu, Milion chviliek pro demokracii nebo Aliance odpovědných pořadatelů veřejných sbírek. V prosazování změn jsou OOS různě úspěšné. Změny zákonů někdy vyžadují i několikaleté úsilí. Již dva roky například OOS usilují o novelizaci zákona o veřejných sbírkách, která by zmírnila administrativní zátěž spojenou s pořádáním sbírek a umožnila vybírat prostředky i na běžný provoz OOS.

V souvislosti s pandemií a vládní kampaní na podporu očkování vzrostl vliv OOS, které útočí na liberální demokracii a prosazují radikální nedemokratické myšlenky. Některé z těchto OOS se snaží o podkopání demokracie zpochybňováním základních demokratických hodnot a šířením dezinformací. Běžně také napadají jiné OOS a zpochybňují jejich užitečnost.

V uplynulém roce ovlivnily OOS podobu mnoha zákonů. OOS zabývající se ochranou životního prostředí a právy zvířat se například úspěšně zasadily o novelu zákona o ochraně zvířat, která definovala a zakázala množírny, klecové chovy nebo drezúru volně žijících zvířat. Významným počinem bylo také prosazení zákona, který umožnil tzv. Milostivé léto. Jednalo se o pomoc statisícům lidí, kteří měli nesplacené dluhy vůči institucím veřejného sektoru včetně nemocnic. Těmto osobám bylo umožněno, aby zaplatili pouze původní dluhy a nízký paušální poplatek, úroky a poplatky exekutorům, kvůli nimž se často ocitli v dluhových pastech, jim byly odpuštěny. Několik podnikatelských asociací, včetně Hospodářské komory, České advokátní komory a Komory daňových poradců, označilo tento zákon za druhý nejvýznamnější zákon roku. Z organizací občanské společnosti jej nejaktivněji prosazovaly Člověk v tísni, Charita ČR a Rubikon centrum. Z dílčích údajů vyplývá, že zákon již vedl k zastavení několika desítek tisíc exekucí, včetně exekucí více než 14 tisíc lidí zadlužených jen u zdravotních pojišťoven.

OOS se zapojují i do přímého lobbingu prostřednictvím setkání se zákonodárci, zastupiteli a úředníky. Přestože právní rámec, kterým se OOS v České republice řídí, je poměrně funkční, různé skupiny OOS běžně usilují o změny, které se týkají konkrétních oblastí jejich působení. Z průřezových témat lobbují organizace OOS za legislativní změny v oblasti daní, veřejných sbírek a financování. Příchod nové vlády byl ze strany OOS spojen s mnohými očekáváním. OOS začaly intenzivně usilovat o úpravu některých zásadních zákonů (např. zákon o sociálních službách) a schválení nových norem (např. zákona o sociálním podnikání).

POSKYTOVÁNÍ SLUŽEB: 2.3

organizace, které jsou v přímém kontaktu se svými cílovými skupinami. Slabší stránkou OOS je sběr a zpracování dat. Jedná se totiž o činnosti, které vyžadují odborné znalosti a jsou poměrně nákladné. Většina OOS tak shromažďuje pouze informace, které potřebuje ke splnění požadavků poskytovatelů dotací nebo dárců, nad rámec těchto požadavků se získanými daty většinou nepracují.

Schopnost OOS pružně reagovat na potřeby společnosti byla v roce 2021 patrná například při zajišťování očkování proti covid-19. OOS byly schopny nabídnout lidem očkování v řádu několika dnů, zatímco veřejná správa na totéž potřebovala několik týdnů.

OOS běžně poskytují služby i osobám a subjektům, které nejsou jejich členy. Činí tak nediskriminačním způsobem. Běžně spolupracují i s jinými OOS, firmami, veřejnou správou nebo církvemi. Značný prostor pro zlepšení existuje ve spolupráci s vysokými školami a univerzitami.

OOS mohou za své služby vybírat poplatky. Další prostředky mohou získávat prostřednictvím vedlejších hospodářských činností. OOS však často nestanovují ceny svých výrobků a služeb dle svých skutečných nákladů, místo toho se řídí finančními možnostmi svých klientů. OOS, které jsou méně závislé na dotacích, mají obvykle lépe zmapováno tržní prostředí, proto jsou schopny lépe stanovovat cenu svých výrobků a služeb. Veřejná správa často považuje poskytování služeb ze strany OOS za samozřejmé. Při jejich úhradách pak nadužívá dotační způsob financování (namísto např. veřejných zakázek), v němž je příjemce v méně výhodném postavení, než by byl jako běžný dodavatel. OOS očekávají, že se přístup veřejné správy k nimlepší, a to zejména proto, že několik členů současné vlády dříve v prostředí OOS pracovalo.

INFRASTRUKTURA: 2.7

Hodnocení infrastruktury pro podporu občanského sektoru zůstalo v roce 2020 beze změny.

V České republice existuje řada organizací, které nabízí OOS vzdělávání a další služby. Jedná se například o Impact HUB, Nadaci rozvoje občanské společnosti, Nadaci Neziskovky.cz, Nadaci OSF a další. Podobné služby nabízejí též asociace, které OOS sdružují, jako je Asociace nestátních neziskových organizací ČR (ANNO ČR) či Asociace veřejně prospěšných organizací ČR (AVPO ČR). Některé z nabízených služeb jsou zpoplatněny, jejich ceny jsou ale zpravidla mnohem nižší než v komerční sféře. Komerční společnosti rovněž nabízejí své služby OOS, často se však projevuje, že nedisponují odborníky, kteří by dostatečně znali specifika občanského sektoru. Během pandemie covid-19 se přístup OOS ke službám podporujícím posilování jejich organizačních kapacit zlepšil. Školení i konzultace se přesunuly do on-line prostředí, čímž odpadla nutnost cestování.

Nadace a nadační fondy podporují činnost OOS formou grantů. Nejvíce prostředků rozdělují firemní nadace a nadační fondy. Přesnější údaje za rok 2021 doposud nejsou k dispozici, předpokládá se však, že nadační subjekty zvýšily svoji podporu OOS v reakci na pandemii covid-19 a tornádo, které zasáhlo několik obcí na jižní Moravě.

Zaměření na aktuální akutní potřeby se však projevuje tím, že zbývá méně prostředků na podporu dlouhodobých aktivit.

V České republice neexistuje jednotná síť pro celý občanský sektor. OOS spolu však na mnoha úrovních komunikují a koordinují své činnosti. V roce 2021 zájem o spolupráci a sdílení informací rostl, ačkoli protipandemická opatření tyto činnosti do jisté míry komplikovala. Příkladem může být kampaň “Takoví jsme”, která měla za cíl představit veřejnosti široké spektrum činností OOS, nebo koordinační skupina organizující pomoc obcím zasaženým tornádem. Další společná kampaň OOS porovnávala mzdy zaměstnanců v občanském sektoru a v jiných odvětvích s cílem ukázat, že práce v OOS je často podhodnocená. Komunikaci v rámci sektoru usnadňuje členství v asociacích, jako jsou AVPO ČR a ANNO ČR. Přínosné je také členství v pracovních a poradních orgánech, které jsou k různým tématům zřizovány ze strany subjektů veřejné správy.

Postupně se v České republice zvyšuje počet odborníků na řízení OOS. Odborná školení pro tuto oblast jsou dostupná v hlavním městě i v regionech, rozšířila se též nabídka on-line vzdělávání. Nabídka vzdělávání sice pokrývá širokou škálu témat, ale kvalita školitelů se značně liší. Někteří školitelé nemají dostatečné profesní ani lektorské zkušenosti. Nabídka odborných publikací na téma řízení OOS není příliš široká.

OOS se postupně učí navazovat partnerství s firmami, médii a orgány veřejné správy. Zvláště úspěšné jsou v tomto ohledu ekologické organizace a OOS provozující sociální podniky. Také orgány veřejné správy deklarují zájem o partnerství s OOS, ovšem existují velké rozdíly v úrovni spolupráce i v ochotě skutečně spolupracovat. Na úrovni regionů fungují místní akční skupiny (MAS), které sdružují firmy, OOS a obce. V současné době MAS pokrývají již více než 90 % území. OOS se podílejí též na činnosti Platformy zainteresovaných stran, která sdružuje subjekty angažující se na poli společenské odpovědnosti firem (CSR), podobné zaměření má i Asociace společenské odpovědnosti. Vznikají také partnerství mezi OOS a médii. Například Divácká rada České televize zahrnuje i zástupce OOS.

INFRASTRUCTURA V ČESKÉ REPUBLICE

VEŘEJNÝ OBRAZ: 2.5

VEŘEJNÝ OBRAZ V ČESKÉ REPUBLICE

V kapitole Veřejný obraz došlo k mírnému zlepšení, a to v důsledku postupných pozitivních změn, které se kumulovaly v několika posledních letech, avšak samy o sobě nebyly takového charakteru, aby se jimi dalo zdůvodnit meziroční zlepšení.

OOS v posledních letech získávají více prostoru v médiích. Je to dáno zvýšenou aktivitou samotných OOS, které dokáží navazovat i dlouhodobější spolupráci s médii, i mění se situací ve společnosti. Zájem o spolupráci s OOS mají zejména veřejnoprávní média. Zabývají se i tématy, která jsou OOS vlastní, a informují o nich profesionálně a kvalitně. OOS však získávaly prostor i v některých komerčních médiích, zejména v souvislosti s jejich pomocí při zvládnutí pandemie covid-19 a následků tornáda na jižní Moravě. Informování velkých a tradičních

médií o OOS je většinou pozitivní. Občas se sice objevují i negativní zprávy - třeba o zneužívání dotací - ty se však daří vyvažovat. Velkou pozornost média věnovala například příslibu ze strany Nadace rodiny Vlčkových, která oznámila zájem vybudovat centrum dětské paliativní péče.

Některá média záměrně šíří dezinformace o OOS. Jedná se především o média napojená na radikální politické strany a extremistické skupiny. Některá z nich mají neprůhlednou vlastnickou strukturu. Negativní informování o

OOS, včetně jejich obviňování z nedemokratičnosti, často nezanedbatelně ovlivňuje vnímání OOS ze strany veřejnosti. Vlivné jsou zejména dezinformace, které se šíří prostřednictvím sociálních sítí. Tradiční média obvykle rozlišují mezi zpravodajstvím a placeným obsahem, existuje však i řada médií, která tyto standardy novinářské práce nedodržují. Často se tento problém týká právě obsahu, který útočí na OOS, demokratické instituce nebo principy. Z médií, která takový obsah včetně očividných dezinformací publikují, lze jmenovat např. Parlamentní listy nebo Aeronet.

Vnímání OOS českou společností se v roce 2021 zásadně nezměnilo. OOS jsou nadále vnímány převážně pozitivně a většina obyvatel České republiky uznává jejich užitečnost při řešení krizových situací. Pokud se objevuje nedůvěra vůči OOS, pramení často z neznalosti reálných přínosů práce OOS a nepochopení principů, jimiž se OOS ve svém fungování řídí. Řada lidí využívá veřejně prospěšné služby, aniž by si byli vědomi, že je zajišťují OOS.

Iniciativa Festival svobody, což je otevřené uskupení nezávislých občanských iniciativ a OOS, pořádá každoročně oslavy 17. listopadu, který je v České republice slaven jako Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva. Roku 1989 začala v tento den Sametová revoluce. V roce 2021 realizovala tato iniciativa kampaň „Takoví jsme“, jejímž cílem bylo zvýšit důvěru veřejnosti v občanský sektor. Kampaň však neměla výrazný dopad, pravděpodobně proto, že ji překryly události spojené s pandemií a parlamentními volbami.

Veřejná správa obecně respektuje OOS jako poskytovatele potřebných služeb i jako zdroj odborných informací a znalostí. Objevují se ale i hlasy, které naopak tvrdí, že OOS jsou pouze zdrojem problémů, chovají se nezodpovědně, mají nereálné vize a jejich podpora je jen plýtváním veřejnými prostředky. Takové názory jsou však ve veřejné správě spíše okrajové. Vnímání OOS v podnikatelském sektoru je poměrně různé. Některé korporace spolupracují s OOS v rámci svých strategií společenské odpovědnosti.

Stále větší množství OOS navazuje kontakty s novináři. Roste přitom i zájem ze strany médií. Některá média informují o činnosti OOS v rámci zvláštních projektů (Blesk Srdce pro Vás) nebo mají přímo pořady zaměřené na podporu OOS (Adventní koncerty České televize). Stále častější je také zařazování charitativních dílů pravidelných oblíbených pořadů a soutěží (Na lovu, Kde domov můj, StarDance).

Pandemie vedla k obecně většímu používání sociálních médií. Také OOS jsou na tomto poli aktivní, avšak jen některé z nich jsou schopny tímto způsobem oslovit širší veřejnost. Profesionální a efektivní komunikace prostřednictvím sociálních médií vyžaduje znalosti a zdroje, kterými většina OOS nedisponuje. Trvá však zájem o školení v této oblasti.

Zvláště profesionalizovanější OOS mívají zpracované etické kodexy, kterých se drží ve své činnosti nebo ve fundraisingu. Jiné OOS se hlásí k etickým a profesním kodexům vypracovaným zastřešujícími nebo expertními organizacemi (Etický kodex fundraisera Českého centra fundraisingu).

OOS, kterým záleží na jejich pověsti, dbají na svoji transparentnost. Většina právních forem OOS je povinna zveřejňovat výroční zprávy nebo alespoň účetní závěrky ve veřejném rejstříku. Existují však velké rozdíly v kvalitě těchto dokumentů. Některé organizace tuto povinnost neplní vůbec, jiné tak činí pouze formálně, a to způsobem, který k jejich transparentnosti významně nepřispívá. Na druhou stranu řada OOS, zejména těch, které se aktivně věnují fundraisingu, vypracovává kvalitní výroční zprávy, které pak mohou získat ocenění hned v několika soutěžích. Například výroční zpráva Nadace Via získala v roce 2021 cenu Zlatý středník, kterou uděluje PR klub. Ceny za výroční zprávy uděluje také Fórum dárců.

V roce 2021 pokračovala činnost Aliance odpovědných pořadatelů veřejných sbírek. Zvýšil se zájem o značku Prověřená veřejně prospěšná organizace (značka spolehlivosti), kterou spravuje AVPO ČR a soutěž Neziskovka roku, jejímž pořadatelem je Nadace rozvoje občanské společnosti.

Prohlášení: Tato zpráva předkládá názory a postřehy odborných panelistů a dalších projektových výzkumníků, které nejsou nutně shodné s pohledem USAID či FHI 360.